

лению извечной дилеммы между индивидуальным и социальным как в теории субъективности, так и в социальной теории.

Библиографические ссылки

1. Витгенштейн Л. Философские исследования / Л. Витгенштейн; пер с нем. // Языки как образ мира. – М. : ООО «Изд-во АСТ»; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – С. 220–548.
2. Бурдьё П. Начала / П. Бурдьё; пер с фр. – М. : Socio-Logos, 1994. – 288 с.
3. Лакан Ж. Семинары. Книга 17. Изнанка психоанализа (1969/1970) / Ж. Лакан; пер. с фр. – М. : Изд-во Гнозис/Логос, 2008. – 272 с.

Надійшла до редколегії 25.01.11

УДК 101.9

Л. А. Пірог

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОТРЕБА У ТВОРЧІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Розглянуто сутність терміну та процесу «самореалізації», потреба у творчій самореалізації особистості. Визначено умови самореалізації, проаналізовано негативну самореалізацію в підлітковому віці.

Ключові слова: особистість, самореалізація, потреба в самореалізації, самоактуалізація.

Рассмотрена сущность термина и процесса «самореализация», потребность в творческой самореализации личности. Определены основные условия самореализации, приведен пример негативного аспекта самореализации в подростковом возрасте.

Ключевые слова: личность, самореализация, потребность в самореализации, самоактуализация.

We can look at essence term and process «self-actuality», need in creative self-realism yourself. Outstrip the same condition self-realism, we can look for example at the negative aspect self-realism in the teenage years.

Keywords: personality, self-realism, need in self-realism, self-actuality.

Людина, як суб'єкт процесу соціалізації, не є пасивною істотою. Вона первісно несе в собі імпульси самореалізації та саморуху. Змінюючись і збагачуючись, ця життєва потенція несе в собі потребу і здатність до життєвого самовизначення і самореалізації на основі дії механізмів свободи вибору і свободи дії [4].

Історія вивчення проблеми самовдосконалення й самореалізації сягає тисячоліть. Ще Аристотель і Платон розглядали самоздійснення духовних і фізичних здібностей людини як мету її життя. Вони пов'язували світобудову з питанням про сенс людського життя, про оптимізацію індивідуального потенціалу та суспільного розвитку. У класичній гуманістичній педагогіці особливу увагу проблемам самовиховання і самовдосконалення, як процесам самореалізації, приділяли К. Вентцель, А. Дістервег, Й. Песталоцці, М. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський та інші вчені.

Сьогодні проблемі самореалізації особистості також приділяють увагу зарубіжні і вітчизняні науковці, зокрема теоретичні основи проблеми самореалізації особистості висвітлюються в дослідженнях зарубіжних психологів А. Маслоу і К. Роджерса. Деякі аспекти самореалізації, як активної пізнавальної і творчої діяльності, розкриваються у працях сучасних вітчизняних науковців – В. Андреева, А. Бойко, І. Іванова, Л. Когана, М. Лазарева, Л. Левченко, В. Лозової, В. Муляра, Л. Рибалко, Л. Сохань та інших учених. Інтерес викликають та-

кож праці, в яких розглядаються питання самореалізації особистості у зв'язку із самоактуалізацією (О. Ларіна), самопізнанням (Ю. Орлов), саморозвитком (Н. Бітянова, О. Кисельова, Л. Коган, С. Маринчак).

Існує декілька визначень даного терміна. Самореалізацію можна визначити як здатність людини відбивати увесь свій внутрішній світ у будь-якій формі діяльності; або трактувати як процес реалізації здібностей та особистісних потенцій як у діяльності, так і в інших людях; або прагнення розвинути сильні сторони своєї особистості. Розуміння терміна «самореалізація» у багатьох випадках збігається з поняттям «самоактуалізація» у визначеннях К. Роджерса та А. Маслоу саме у тому аспекті, який стосується саморозвитку, викриття латентних потенцій особистості [5, с. 111].

Потреба самореалізації дійсно є сутнісно і тотально людською якістю, але вона існує не у формі підвищення уваги до себе, болісної рефлексії і самовдосконалення, а у формі прагнення щось створити, залишити слід у чомусь або в комусь. Це розуміння повністю відповідає контексту думок С. Л. Рубінштейна про те, що саморозвиток і самовиховання особистості полягають не в якійсь ізольованій медитативній «роботі над собою», а в активній реальній зовнішній діяльності.

За А. Маслоу, самоактуалізація – це процес, який дає змогу людині стати тим, ким вона може стати; але він не звертає увагу на психологію того, хто самореалізується. Виявляється, що розуміння особливостей самореалізації та її мотивації дуже пов'язане з тим, як розуміти зміст того, що реалізується [2]. Таким чином, стає зрозумілим, що самореалізація відбувається лише в такій діяльності, яка передбачає відкриття нових якостей, перспектив. Тобто – передбачає розвиток і розширення усвідомлення.

Самореалізація особистості, а отже, і її мотивація є «природною» і тотально-всезагальною якістю будь-якої особистості. Не може стояти питання про її додаткове формування. Більше того, виявляються відомими й основні механізми цього процесу. Тож проблема полягає в тому, що люди далеко не завжди розкривають (а отже – і формують) усі свої сутнісні сили – якості, залишаючись навіть неосвіченими щодо власного потенціалу.

Аналіз основних положень вітчизняної філософсько-психологічної традиції дає змогу встановити, що самореалізація особистості є, насправді, органічно притаманною будь-якій людині. Хоча існують тези щодо того, що нібито дуже невелика кількість людей, приблизно 3% населення за визначенням А. Маслоу – самореалізується. Таким чином, можна припустити, що кожній людині вдається самореалізувати себе, тобто розвинути свої задатки і здібності, і втілити їх у якісь досягнення, здійснити свої життєві плани і мрії, різними шляхами і різною мірою. Це залежить від багатьох причин. Але однією з найважливіших – є розуміння людиною самої себе, своєї належності до якоїсь людської спільноти, свого місця в суспільстві і свого призначення.

Тільки самовизначившись, зайнявши якусь позицію, людина зможе правильно зрозуміти або обрати те, як вона може чи повинна реалізувати саму себе. Кожна людина – це надзвичайно складна і багатовимірна істота. Щоб якомога повніше досягнути самої себе, вона повинна усвідомлювати і свої індивідуальні, неповторні риси і якості, і свої особливості як представника певної вікової чи статевої групи, і свою належність до певних родин, нації, соціальної групи чи верстви. Чим повніше та багатогранніше людина буде усвідомлювати себе, тим більше різноманітних інтересів будуть сприйматися нею як свої власні, тим більший простір буде відкриватися перед нею для прояву її задатків та вмінь, тим повніше вона зможе реалізувати свої таланти і здібності.

Повнота самореалізації завжди залежить не тільки від самої людини, а й від умов, у яких їй доводиться жити, від певних обставин, які складаються в її житті. Найперша умова самореалізації – це можливість легко задовольняти свої елементарні потреби, що необхідні для підтримки свого фізичного існування. Надалі, це – наявність часу, вільного від повсякденних турбот, є також однією з головних умов саморозвитку і самореалізації особистості. Ще одна з найнеобхі-

дніших умов самореалізації – визнання за кожною людиною певних прав і свобод. Так, одним із таких прав є право людини на вільне самовираження. І нарешті, одна з найголовніших умов самореалізації – це знання людиною своїх здібностей і того, як вона може або повинна розвивати й реалізовувати ці свої здібності.

Самореалізація має велике значення для розвитку особистості, оскільки за своєний життєвий досвід, який пройшов крізь призму внутрішнього світу особистості, оцінюється, критично переробляється нею і переходить у дійову позицію. Для успішної дії внутрішніх механізмів самореалізації необхідна висока моральність особистості, тобто високий рівень її духовного розвитку. Недостатній рівень моральності може призвести до негативної самореалізації особистості. Самореалізація — це, по суті, «самоконструювання», в процесі якого набувається життєвий досвід [3]. Самореалізація може бути не тільки позитивною, а й негативною, у результаті чого має місце антисоціальна поведінка особистості.

Якщо проаналізувати негативну самореалізацію в підлітковому віці, то необхідно відзначити, що в цьому періоді розвитку підліток часто порушує загальноприйняті норми, стає некерованим, для нього немає авторитетів, крім компанії друзів. Це пояснюється тим, що підліток не вміє правомірними засобами задовольнити свої соціально-психологічні потреби у визнанні, довірі, самоствердженні. Специфічним у підлітковому віці є прагнення якомога скоріше досягти статусу дорослої людини, самостійності. Ця установка може реалізуватися як позитивним, так і негативним способом. Підліток може брати участь у різних видах трудової діяльності, які не вимагають спеціальної професійної підготовки, фізично доступні йому. Прагнення до новизни життєвих вражень та до лідерства дозволяє йому досягти певних успіхів і навіть особистої самореалізації у спорті, мистецтві, художній, музичній, технічній творчості та ін.

В основі негативних форм самореалізації лежать специфічні для підлітків особливості особистості: недостатня критичність до себе та завищені вимоги до інших, неадекватно високий рівень домагань та малий життєвий досвід, прагнення до ризику, самостійності, а водночас несвідома підпорядкованість авторитетній людині або психологічне розчинення у групі однолітків. Тому важливим завданням суспільства в цьому напрямку є формування у підлітків почуття суспільної перспективи, свідомості, творчої спрямованості молоді як головної лінії життєвих орієнтацій.

Але соціальні обставини можуть бути такими, що сприятимуть більш активному і глибокозмистовному становленню самореалізації особистості. Механізм самореалізації особистості, на наш погляд, у своїх принципових моментах відповідає креативності. Ключовим тут є момент цілеспрямування. Особистість починається з власної постановки мети і відповідального переживання цього явища. Якщо мета не зовнішньо задана, то вона завжди моя (особистісна), завжди породжуюча (креативна) і така, що реалізує особистість і водночас розвиває, «вирощує» її. Таким чином, особистісна дія – це і є, власне, самореалізуюча і саморозвиваюча дія.

Отже, суб'єкт, тобто особистість, що самореалізується не лише сам ставить мету, а й перетворює її в життєву задачу, для чого сам переструктурує власний внутрішній світ. Таким чином, він стає причиною своїх відносин зі світом, із суспільством; є творцем власного життя, створює умови свого розвитку; додає деформацію власної особистості.

Особливість потреби в самореалізації полягає в тому, що, задовольняючи її в одиничних актах діяльності, особистість ніколи не може задовольнити її повністю. Задовольняючи базову потребу в самореалізації в різних видах діяльності, особистість окреслює свої життєві цілі, знаходить своє місце в системі суспільних зв'язків і відносин [6]. Конкретні форми, способи та види самореалізації у різних людей різні.

Тому шляхи реалізації такого процесу залежать від того, наскільки сама людина здатна не плисти за течією, а творчо, активно ставитися до самої себе і свого життя. Людина, яка вже зробила свій вибір на користь творення себе як

особистості, спроможна реалізувати свій вибір за будь-яких умов. Слід лише зауважити, що самореалізація може відбуватися в різних формах. Ці форми саморозкриття людини залежать від об'єктивних обставин і можуть бути досить різними. А зміст і напрями такого саморозкриття визначаються самою людиною і залежать від її свідомого вибору в кожні моменти свого життя, у кожній конкретній справі.

Відомий український вчений С. І. Головаха досліджує самореалізацію в контексті життєвої перспективи особистості і розглядає її як «цілісну картину майбутнього у складному суперечливому взаємозв'язку програмованих і очікуваних подій, з якими людина пов'язує соціальну цінність і індивідуальний сенс свого життя» [1]. Перспектива особистості є найважливішим фактором її розвитку і самореалізації. Життєва перспектива не задається особистості, а створюється нею, змінюється і уточнюється протягом життя, проходячи у своєму плинні напружено-кризові моменти, відмінні альтернативи на життєвому шляху особистості.

Бібліографічні посилання

1. Злобіна О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / О. Злобіна, В. Тихонович. – К. : Стило, 2002. – 238 с.
2. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепиков. – К. : Вища школа, 2000. – 288 с.
3. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник : у 2 ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. – К., 1997. – Ч. 1: Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.
4. Москаленко В. Проблема виховання в контексті соціалізації особистості / В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2005. – №2 (10). – С. 3–17.
5. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
6. Понамарев Я. А. Психологія творчості / Я. А. Понамарев. – М. : Наука, 1990.

Надійшла до редколегії 12.01.11

УДК 17.036.1

Ю. В. Писная

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ПРЕДПОСЫЛКА САМОУБИЙСТВА: МЕТАФИЗИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ВОПРОСА О СМЫСЛЕ ЖИЗНИ

Присвячено аналізу проблеми метафізичних пошуків людиною сенсу власного життя.

Ключові слова: сенс, життя, самогубство, метафізична сутність, пошук.

Посвящена анализу проблемы метафизических поисков человеком смысла собственной жизни.

Ключевые слова: смысл, жизнь, самоубийство, метафизическая сущность, поиск.

The article is devoted analyzes the problem of the metaphysical quest of his own life's meaning.

Keywords: meaning, life, suicide, metaphysical essence, search.

В период мирового кризиса, в эпоху переоценки всех ценностей, с особой остротой и важностью возникает вопрос о смысле жизни: есть ли в жизни человека,